

MÁTÉTELKE

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	5
2. Mátételke bemutatása	8
3. Örökségünk	13
4. Településképi szempontból meghatározó területek	18
5. Ajánlások	20
<i>Telepítés</i>	21
<i>Magasság</i>	22
<i>Tetőhajlásszög</i>	22
<i>Anyaghasználat/színek</i>	23
<i>Kerítés</i>	24
<i>Utcák</i>	25
6. Jó példák	26
Köszönetnyilvánítás, források	32
Impresszum	33

Tisztelt Lakosság, tisztelt Érdeklődők!

Nagy örömömre szolgál, hogy átnyújthatom Önöknek a településünk értékeit bemutató Településképi Arculati Kézikönyvet. A dokumentáció készítői a közigazgatási területünkön található épített és természeti elemeket rögzítik e Kézikönyvben, egyúttal meghatározzák a Település sajátos egyedi hangulatát kölcsönző részleteket. A jól ismert motívumok, építészeti megoldások összegyűjtve, tematikusan csoportosítva kerek egészé formálják át az eddig részleteket megfigyelő szemléletünket. Többletet adnak hozzá települési ismereteinkhez, vezetik a szemet, hogy ezentúl a kiemelt témákra fókuszáljunk, a jövő értékeit is felismerjük.

Kellemes lapozgatást kívánok a Település új oldalait is fellebbentő kiadványhoz, amelyet – elképzeléseink szerint – folyamatosan fejlesztve, a mindenkori településállapothoz igazítunk.

Büszkén vállalva e szép település vezetését,

Nagy Noémi
Mátételke polgármestere

Kedves Olvasó!

Épített környezetünk meghatározza mindennapjainkat, lehetőségeinket, éppen ezért fontos felelősséget vállalni épületeink minőségéért. Örömömre szolgál ebben a felelősségben osztozni és részt venni a hiánypótló feladatot betöltő Településképi Arculati Kézikönyv létrehozásában. A kiadvány hasznos ajánlásokat fogalmaz meg a jövőbeni építkezésekre vonatkozóan, amely a közösségek építészeti kultúráját is hivatott emelni. E munkának hatásait gyermekeink fogják élvezni, akik talán rendezettebb, szebb, és élhetőbb településeket kapnak majd tőlünk örökül, ahol a hagyományos és a mai korszerű épületek egyaránt harmonikusan illeszkednek a természeti környezetbe.

Fogadják és forgassák szívesen!

Tárkány-Kovácsné Albicz Ágnes
okleveles építészmérnök

BEVEZETÉS

*“Az egyének közössége nem múlik el soha.
A » matovicsi « ember szorgalma koronás
Gyermekeit éltesse templom, könyvtár, iskola.
És tiszta egét fényesítse – zászlólobogás.”*

(B. Horváth István)

1

Mátételke Bács-Kiskun megye déli részén elhelyezkedő település, amelynek története több száz éves múltra tekint vissza. Nyugodt szívvel állíthatjuk, hogy a térség egyik gyöngyszemeként említhető, nem pusztán épített értékei miatt, hanem az ott élő emberek odafigyelő és hagyománytisztelő szemléletmódja révén is. Noha a bejelentett állandó lakosságszám a 2017. január 1-i adatok szerint csupán 524 fő, bejárva a települést és beszélgetve az emberekkel könnyedén érezhetjük az évszázadok hangjait, az épületek, természeti értékek pedig gondos és odafigyelő kezekről tanúskodnak. Mindezekben mulhatatlan érdeme van a Piukovics családnak, hiszen a jelenkorig húzódó 13 nemzedék tagjai elválaszthatatlanok a település történetétől. Nagyrészt nekik köszönhető, hogy Mátételke ilyen erős identitással rendelkezik: mátételkinek lenni nem csupán azt jelenti, hogy az illető a település lakója, hanem egyúttal részese az évszázadokra visszanyúló, és remélhetőleg még sok-sok évszázadig folytatódó hagyományegyüttesnek. Sétálva a temetőben, faggatva a he-

lyieket egy-egy épület történetéről, korábbi lakóiról szinte kizárt, hogy ne hangozzék el egy-egy Piukovics-ös neve. E kézikönyvben tehát, a település építészeti jellegzetességein túl, nem mehetünk el a település múltja, illetve a Piukovics családdal való összefonódásának rövid története mellett sem. A temetőben található „Hősök emlékműve” jól mutatja a Piukovics család érdemeit. Az I. világháborúban elhunyt mátételki lakosok neveit végigolvasva több Piukovics nevűvel is találkozhatunk. Mind az 1924-ben felavatott emlékoszlop, amely a mai napig gondozott, és a friss virágok révén is figyelmes kezek nyomát viseli magán, mind pedig a temető sarkában álló 16 fenyőfa, amelyet e hősökre emlékezve 1918-ban ültettek, azt mutatja, hogy a lakosok a mai napig szeretettel és az emlékezés fontosságát szem előtt tartva őrzik a hagyományait. Amelyekben mérföldkő Joannes Piukovics személye, aki 1741-ben Mária Teréziától címet és nemesi oklevelet kapott a törökök elleni harcokban való részvétele miatt.

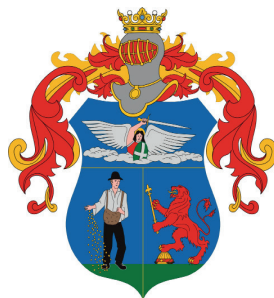

2 MÁTÉTELKE BEMUTATÁSA

Mátételke, vagy ahogyan régi okleveles említésekben találhatjuk: Matheovics – hiszen egészen 1904 január 1-ig ezt a nevet viselte a település – 2004-ben elfogadott új címerében megtalálhatjuk a pallost tartó angyal alakját a felső mezőben, egy jogart tartó vörös oroszlánt – aki egy török harci sisakra lép – a bal oldali mezőben, egy kalapos, magvető parasztembert pedig a jobb mezőben. A címer egyaránt tükrözi azt a segítséget, amellyel Isten a települést szárnyai alá vette az évszázadok folyamán, de a hősies küzdelmet is mind a törökkel, mind pedig a későbbi ellenségekkel szemben, valamint azt a földművelő életformát, amely a településen élők sajátja volt, és bizonyos szempontból a mai napig az. A Bácsalmástól északnyugati irányban 9 km-re fekvő település autóval kiválóan megkö-

zelíthető. Egy 1746-os feljegyzés már tanúskodik a településre való eljutás lehetőségeiről: „*Matheovics pusztát keresed, vándor? Nem fogsz eltévedni, most Mélykúton vagy, indulj el nyugat felé. [...] Tovább gyalogolsz fél órát, s máris meglátod a határvonalat jelző fákat, azon túl, az már Matheovics praedium, bár én inkább desertumnak nevezném. Művelik ugyan, de szinte lakatlan.*” A Magyar Nagylexikon (2001.) Piukovics Lajos által pontosított szócikke már így fogalmaz: „Mátételke község a Kígyós bal és jobb partján Ó- és Újfalu. Bronzkori (halomsíros kultúra) lelőhely, szarmata és avar sírok, középkori templom körüli temető. A XVIII. században a Csejtey és a Piukovics családé, a XIX. században a Grassalkovichok is részbirtokosok lettek. 1919. március – 1921. augusztusa között a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság megszállása alatt állt. 1950-ig Bács-Bodrog vm. része volt.” A településen hagyományosan a gazdálkodás volt az uralkodó, már az 1700-as években is két- és háromnyomásos mezőgazdaság folyt a humuszos talajon. Mind a növénytermesztés, mind pedig az állattartás meghatározó volt a település életében, a 20. században létrejövő termelőszövetkezetek is ezt a két irányvonalat folytatták. A jelenkori településképet nagymértékben meghatározzák a hagyományos

falusi építkezés nyomai. Az új házak építése nem jellemző, sokkal inkább látjuk a 19. század végéről – 20. század elejéről származó épületek bővítéseit, felújításait. A néhány utcából álló település legtöbb háza rendezett, virágos portával rendelkezik, utcafrontra helyezett épületek – amelyek sokszor még vályogfalakkal készültek – főként a Damjanich utcában találhatók, legjellemzőbb azonban a kis előkertetel rendelkező épület. A felújítás során a homlokzat szigetelése és homokszínnel vagy bordós árnyalatokkal történő színezése jellegzetes eljárás. Több épületnél találunk tetőtér beépítést, de többszintes lakott ház nem található a településen. Főként a József Attila utca, a Jókai utca, valamint a Kossuth utca házai adják meg a település alapvető karakterét, utóbbi utcában található a Polgármesteri Hivatal felújított

épülete is. Mivel új épület évtizedek óta nem épült, illetve a korábbi építtetők figyelembe vették a település építészeti jellegzetességeit, így szerencsére nem találunk olyan épületet, amely a településképbbe kirívó módon nem illeszkedne bele. Nagyon örömteli, hogy mind a település vezetője, mind pedig az ott élők számára a hagyományhoz való ragaszkodás az épületek kapcsán is tetten érhető, ennek köszönhető, hogy a régebbi házak korabeli formájának helyreállítása az uralkodó tendencia. Jól látható ez a szemléletmód a Polgármesteri Hivatal épületén, ahol a megrendelők egy új szerkezet helyett a régi épület szerkezeti adottságainak megőrzését és visszaállítását tartották a legfontosabb irányelvnek.

ÖRÖKSÉGÜNK

A Dózsa György utcában található Szent Mihály templom külsőleg a Mária Terézia korabeli díszesebb templomokat idézi. A kapukeret, az oszlopok, a lábzetek valamint a lépcsők műkőből, a többi homlokzatfelület kőporos vakolatból, a lábzet pedig nemes vakolatból készült. Az összes állóhelyterület 128 m², ehhez társulnak még a padok, így a templomban 400 hívő

kényelmesen, kissé zsúfoltan akár 500 fő is elfér, vagyis a település teljes lakosságát be tudja fogadni. A templom építésére kiírt tervpályázaton Mácsai László és Röck Károly terveit fogadták el, 1935 októberében kezdődött el az építkezés és 1936 nyarán fejeződött be. Az oltárkép Szent Mihály sarkányölő arkangyalt ábrázolja, Diósy Antal műve. A település szellemiségét jól mutatja, hogy a templom építéskor valamennyien, akár pénzzel, búzával, kézi erővel vagy fuvarral hozzájárultak az építéséhez, az egész közösség a sajátjának érezte tehát a feladatot. A térségben egyedülálló az úgynevezett „kézműves alkotóház”, amelyben egyszerre található meg egy kézműves termékeket bemutató kiállítás és egy tájjellegű eszközökkel, tárgyakkal berendezett szoba is. Emellett a ház aktív kézmű-

ves tevékenységre és szervezett oktatásra is alkalmas. Mátételke Község Önkormányzata a Paletta Közhasznú Egyesülettel együttműködve működteti a hagyományőrző tájházat. Közös céljuk, hogy a fiatalabb generáció is ápolja azon hagyományokat, amelyek mindannyiunk számára oly' fontosak. Hogy megtanulják és megszerecsék a régi kézműves mesterségeket, egyúttal továbbvigyék azt a tudást, amely mindehhez nélkülözhetetlen.

A 2000-ben felállított Millenniumi Emlékmű a Polgármesteri Hivatallal szemben található; az emlékmű méltóságát emeli az azt körülölelő paláststruktúrájú kerítés, amelyet zöldnövényzet tesz még esztétikusabbá. Az emlékoszlop az I. és II. világháborúban elesett mátételki lakosokra emlékezik, terveit Hamháber József készítette. Nepomuki Szent János szobra a Kígyós patak mellett található, hiszen a 14. században élt szent a folyók és hidak védőszentje is volt. A Kígyós már több évszázaddal ezelőtt is lényeges tájékozódási pontja volt az utazóknak. A Mátételki-Kígyós csatorna Tataháztól északra ered. A falut elhagyva déli irányba, Mátételke felé veszi az útját. A szerb államhatár előtt, Bácsalmás és Madaras között éri el a Kígyós-főcsatornát. Lecsapolása

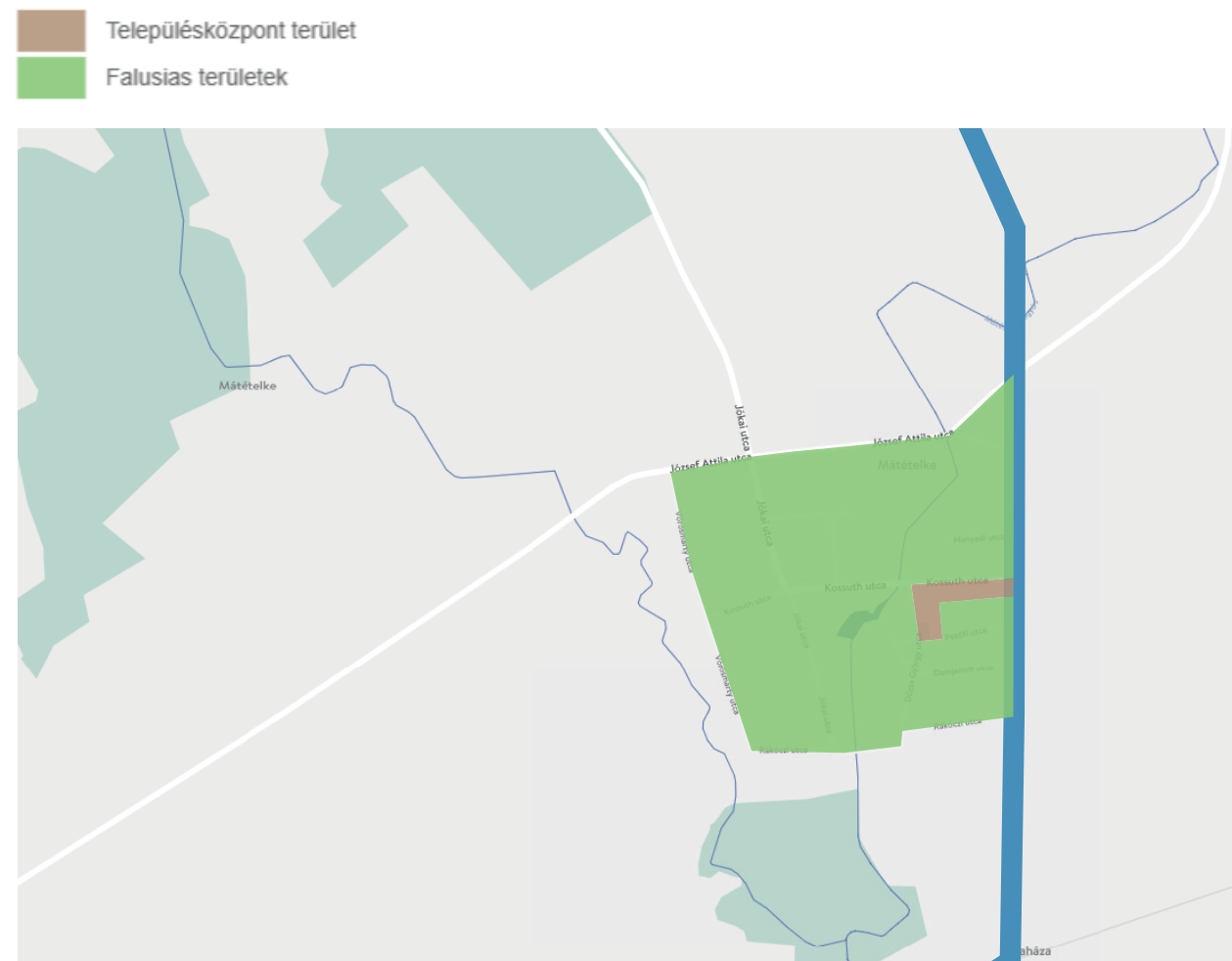

a növénytermesztés mellett az állattartást is nagyban megnehezítette. Az egykori Termelőszövetkezet irodája a Kossuth utcában. A nagy belmagasságú, boltíves nyílászárókkal ellátott épület egykor a tsz-t szolgálta ki, a település vezetőségének köszönhetően azonban remek, új, a fiatalságot megcélzó lehetőségek vannak készülőben... Piukovics Eszter kortárs festő művészotthona a József Attila utcában. A művész több festménye is ékesíti a Polgármesteri Hivatal falait. Zsalugáteres, hatalmas fenyővel övezett

háza titokzatos hatást kelt, már elhelyezkedésével és téglakerítésével is. Még Mátételke belterületén fedezhetjük fel azt a kissé elrejtett ösvényt, amely a település halastavához vezet. A tó és környezete a település lakóinak keze nyomát dicséri, és nem csupán a horgászás szerelmeseinek nyújt örömet, hanem mind az ott élők, mind pedig a turisták számára nyugodt és békés helyet ad egy kis pihenésre.

4 TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

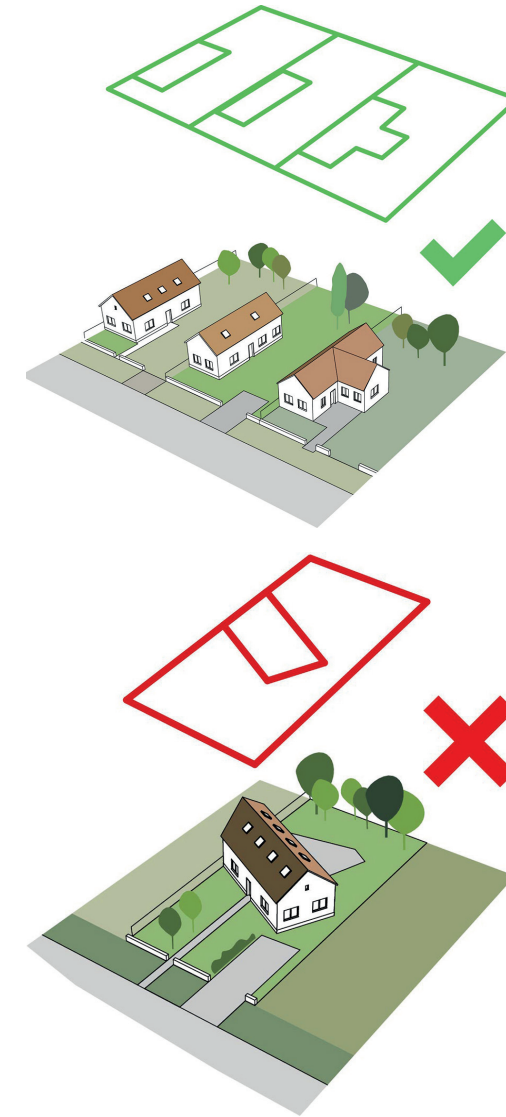

Mátételke kistelepülés, ami meghatározza jellegét, tagolódását is. Ahogy azt Piukovics Lajos is megjegyzi, a Kígyós-csatorna – amely keresztülfolyik a helységen – meghatározó elemként jelenik meg, hiszen ez a csatorna osztja Ó- és Újfalura a települést. A csatorna jobb partját 1945 után kezdték el kiépíteni, a bal parton pedig a régi házak mellett a Polgármesteri Hivatal, a templom, illetve az óvoda helyezkedik el. Az új épületek megjelenése nem jellemző Mátételkén, nem találunk zárt sorú beépítést sem: a felújított házak, amelyeknél főként tetőtér-beépítést alkalmaznak, nem bontják meg az építészeti szövet homogenitását. Amellett, hogy a felújítások is a település hagyományos jellegének megőrzése jegyében történnek, a vezetés is azt tartja szem előtt, hogy a település karaktere megmaradjon, így főként az épített értékek restaurálását tekinti irányadónak.

AJÁNLÁSOK

Köszönhetően a mai állapotra jellemző egységes településképnak, a fő cél annak szem előtt tartása, hogy ez a jövőben se szenvedjen csorbát. Egy település képének esztétikai szempontjai mellett a szociális háttér ismerete is szükséges. A társadalmi érzékenység megköveteli, hogy ne csupán az épületek esztétikai minőségét vegyük figyelembe, hanem nyitottan közelítsünk azon megoldásokhoz is, amelyek esetében láthatóak a szűkös anyagi háttér mellett létrehozott frappáns megoldások. E dokumentum erre a kérdésekre a konkrét példák mentén is ki fog térni.

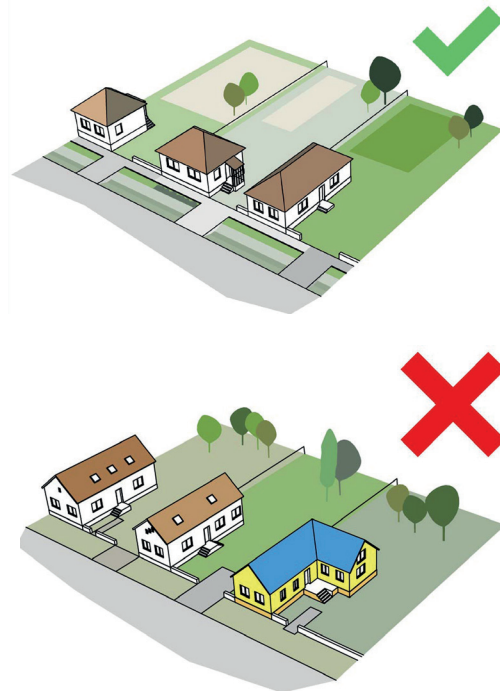
TELEPÍTÉS

A családi házak telepítését alapvetően a falusi életmód határozza meg. Ebből kifolyólag az épületek az utcáfrontra merőlegesen helyezkednek el, általában a kerítés mögött egy kis előkert húzódik meg. Néhány esetben találunk arra példát – főként a Damjanich utcában –, hogy utcáfrontra telepített épületek sora áll, ezek azonban sok esetben még régi, vályogtéglás házak. Irányadónak tehát ezt a tendenciát célszerű megtartani, nagyobb mértékben hátrahúzott házzal csak egy-két esetben találkozhatunk, érdemes ezt kerülni.

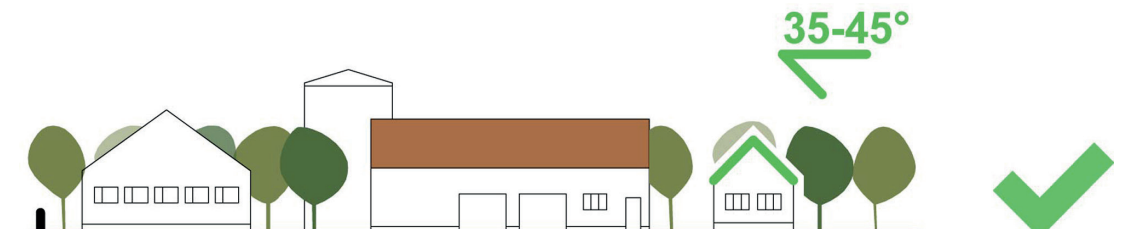
MAGASSÁG

Mátételke házai közel azonos magasságúak, csupán egy-egy esetleges tetőtér-beépítés, és ezzel kapcsolatban a tető hajlásszögének megváltozása hoz különbségeket, erre több példát is találunk. A településen nincs kirívóan magas, a település szövetébe nem illeszkedő épület, ilyen építése a jövőben sem javasolt.

ANYAGHASZNÁLAT/SZÍNEK

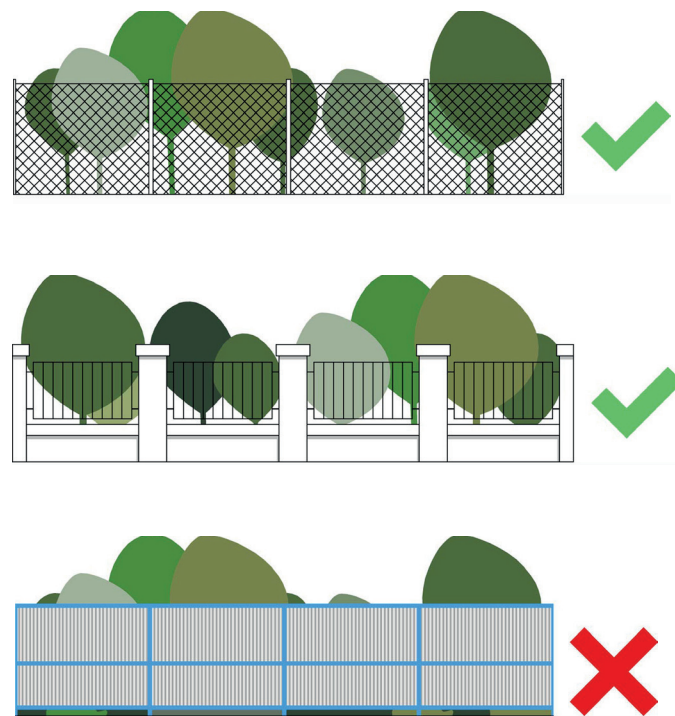
Örvendetes, hogy a szociális nehézségek ellenére – a lehetőségekhez mérten – több épületnél látszódnak – főként a homlokzati – felújítás nyomai. Két jellemző tendencia figyelhető meg a házak színhasználatánál: vagy pasztellszíneket alkalmaznak, főként a törtfehéret, a világossárgát és a homokszínt, vagy pedig a kerítéshez illeszkedő, téglás színű árnyalatot. Noha a két színhasználati tendenciában némi kontraszt figyelhető meg, az élénkebb téglavörös is vitathatatlanul hozzátartozik a település képéhez, éppen ezért nem elvetendő. Kerülni kell viszont az ettől eltérő élénk színek használatát.

TETŐHAJLÁSSZÖG

Mátételke családi házai alapvetően 35 és 40 fok közötti tetőhajlásszöggel épültek. A magasabb hajlásszög elsősorban a tetőtér-beépítések következménye. Annak érdekében, hogy a településképjellege megmaradjon, ezt célszerű a jövőben is szem előtt tartani, azaz a lapos tetős, illetve az 45 foknál nagyobb hajlásszög kerülendő. Mivel a településen túlnyomó többségben sátoztetős épületek találhatóak, éppen ezért a tördelt tetőforma használata sem illeszkedik Mátételke arculatába.

KERÍTÉS

Mátételke – a felújított épületek mellett – őrzi a 20. század második felének, főként a rendszerváltás előtti időszaknak építészeti megoldásait is. Ez legnyilvánvalóbb módon a kerítéseknél érhető tetten, hiszen nagy számban találunk, a drótból font kerítés mellett, több darabból összehegesztett fémkerítéseket. Noha a későbbi építéseknel e megoldások kerülendőek, és főként a természetes, növényekből álló, illetve a térség szociális nehézségeiből fakadóan a harmadánál osztott, lábazatos, áttört struktúrájú megoldások a támogatandók.

UTCÁK

Mátételke rendezett közterületekkel rendelkező település, amely azok tisztán tartásán, illetve a zöldnövényzet kezelésén is megfigyelhető. A lehetőségekhez mérten – a gondos kezek munkájának következményeként – az utazó jó érzésekkel érkezik és távozik a faluból. Látszik, hogy a lakók a saját házuk előtti portákat is rendben tartják, hozzájárulva ezáltal a rendezett településképhez. Az utcák jól áttekinthető struktúra szerint épülnek fel, könnyű a közlekedés; egyetlen utca van csupán, amely – a közművek miatt – túl keskeny ahhoz, hogy aszfaltburkolatot kapjon.

6

JÓ PÉLDÁK

Mátételke olyan progresszív település, amely ékes bizonyítéka annak, hogy kis léptékben is lehet nagyot álmodni. Hiszen az anyagi keret nem minden, és jól látható módon egy-egy érzékeny építészeti és szociális fejlesztés a településen élők valós igényeihez képes alkalmazkodni. Ehhez szükség van olyan emberekre, akik sokat beszélgetnek az ott élőkkel, ismerik őket, és olyan innovációkat képesek létrehozni, amelyek szervesen illeszkednek e sok évszázados hely szelleméhez. Hiszen a hagyományok nélkül nincs jövőbe vezető út, és úgy kell egy-egy település lokális jövőképét építeni, hogy a hagyományok tisztelete, modernizálása és az egyéni bátorság alkossa annak gerincét. Szépen fogalmazza ezt meg nemzetünk nagy költője, Kölcsey Ferenc a Nemzeti hagyományokban: "Nemzetek, valamint egyes emberek, vagynak másoknál lelkesebbek, s mennél lelkesebb valamely nemzet, annál több, annál merészebb próbákban fejt ki erejének érzelmét." Mátételke pedig olyan közösséget alkot, ahol lelkes, a környezetükért felelős emberek élnek és dolgoznak. Valódi értékteremtés ez, amely tiszteletben tartja a hagyományokat. A település kincsei, értékei óvó kezekben vannak, bármely helyi értékre is pillantunk rá, mindenhol ezt tapasztalhatjuk. A temetőtől kezdve, a régi és újabb köztéri szobrokon, alkotásokon keresztül mindenhol gondos kezek óvó munkája figyelhető meg. De nem csupán a régi értékek terén figyelhető meg e mentalitás, hanem folyamatosan történik olyan újabb értékteremtés is az épített környezetben, amely az ott élők mindennapjait, távlati céljait, életminőségét hivatott emelni. Hiszen az építészet legfőbb célja nem a pusztá esztétikum megteremtése, hanem olyan léletterek létrehozása, átalakítása is, amelyek új perspektívákat kínálnak a lakosság számára. Ez a szociális érzékenység legalább olyan lényeges, mint a minőségi épületek és terek létrejötte. Mátételke vezetése birtokában van ennek a szociális érzékenységnek, ebből kifolyólag pedig a megújuló épített környezet fizikális formái mögött ott pulzál a gondosság, a múlt tisztelete, az egyre ígéretesebb jövőkép lehetősége. A település alább bemutatott jó példái híven tükrözik mindazt a szemléletmódot, amelyek hozzátartoznak egy egyre inkább kivirágzó hely szükségleteihez.

Igényes homlokzati és kerítésmegoldás, amely a természetes anyagokat emeli be a településképbe, egyúttal a népi motívumkincs (tulipánmintha) tükröződik vissza mind a házfallon, mind pedig a kerítés oszlopain. Zsalugáteres ablak, amely a természetes anyagok fontosságát hangsúlyozza, itt is megtalálható a növényi motívum. Tetőtér-beépítéssel családi ház, amely jól mutatja Mátételke építészeti jellegzetességeit a kis, rendezett előkerttel, illetve a homokszínű homlokzati szín használatával. A harmadolt, lábazatos kerítésstruktúra is sok családi háznál figyelhető meg. A temetőben található – a közelmúltban épült – urnafal illeszkedik a temetkezési szokások megváltozott igényéhez. A lineáris struktúra és a natúr színhasználat igazodik a temető viszfogottan ünnepélyes jellegéhez. Az önkormányzat rendezvényterme színhasználatában jól mutatja a településen előforduló homlokzati színhasználat kétosztatúságát: részint a sárgás, másrésztől pedig az erősebb bordós-tégla-szín harmonikus kapcsolatát.

A település buszmegállója tovább emelik Mátételke rendezett utcaképét. A bordós színnel kezelt faszerkezet, és a viszfogott lineáris struktúra jó esztétikai élménnyel köszönti az itt várakozókat.

Felújított, tetőtér-beépítéses családi ház, a településképhez illeszkedő homlokzati megoldással, amelynél az épület festését a vörös téglaburkolat egészíti ki. Igényes csengőmegoldás, amely fa szerkezetű haranglábotimitál, és szépen kiegészíti a fakerítést, illetve az épület homlokzatának pasztell színét.

Utcafrontra épített családi ház. A homlokzat téglához közelítő színe jól illeszkedik a fakerítés színválasztásához, az előkert hiányát pedig szépen ellensúlyozza a ház előtt elhelyezett – a kerítéshez illeszkedő – virágtartó.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Jelen kézikönyv szerzője szeretne köszönetet mondani a sok segítségért Mátételke polgármester asszonyának, Nagy Noéminek, valamint a településsel kapcsolatos részletes információkért Wágnerné Piukovics Erikának és Wágner Barbarának.

FORRÁSOK

Piukovics Lajos: Matheovics - Mátételke. Szerzői kiadás.
www.matetelke.hu

IMPRESSZUM

MÁTÉTELKE KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

Honlapcíme: www.matetelke.hu

Emailcíme: onkormanyzat@matetelke.hu

Postai címe: 6452 Mátételke Kossuth Lajos utca 2.

Telefon: (79) 544 050

Polgármester: Nagy Noémi

Polgarmester emailcíme: polgarmester@matetelke.hu

Megbízott főpítész: Tárkány-Kovácsné Albicz Ágnes

Megbízott főépítész emailcíme: bariorama@gmail.com

BÁCS-KISKUN MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI NONPROFIT KFT

<http://www.bacskiskun2020.hu/>

info@bacskiskun2020.hu

6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 3.

Ügyvezető igazgató: Kicsiny László

Szakértők: Mess Gabriella, Szabó Katalin

FELELŐS SZERKESZTŐK:

Csiky Judit, Móré Levente, Veczán Zoltán

Archikom Média Kft.

<http://archikom.hu>

info@archikom.hu

SZÖVEG: Kovács Péter

FOTÓ: Kósa Zsófia

GRAFIKAI TERVEZÉS: Szőnyeg-Szegvári Eszter

NYELVI LEKTOR: Tanos Márton

Mátételke, 2017.